

Johan Sebastian Bach: Messe i h-moll

28. og 29. november 2010 med Grex Vocalis, Barokkanerne og solister i Uranienborg kirke, Oslo.

Originaltittelen er "Høytidelig messe i h-moll av Johan Sebastian Bach."

Bach ble født i 1685 og døde i 1750. Vi befinner oss i barokken, ca 200 år etter Luthers reformasjon. Bach kom fra Eisenach i Tübingen i det gamle Øst-Tyskland. Han ble født inn i en sterk luthersk tradisjon. Johan Sebastian var yngst i søskenflokket. Han ble foreldreløs allerede som 10-åring og bodde de neste fem årene hos en eldre bror. Deretter ble det internatskole og studier i filosofi, retorikk, latin og teologi før musikken ble hans bane. Han spilte både fiolin, klaver og orgel. Å komponere lærte han ved å skrive av andres komposisjoner.

Bach bodde og arbeidet i Tyskland hele sitt liv. Han var hjemmekjær i betydning at han ikke gjorde noen verdensmann av seg, slik som for eksempel Händel, som levde samtidig med Bach. Bach var fornøyd med å være i sitt hjemland. De siste 27 årene av sitt liv var han kantor i Thomaskirken i Leipzig.

Bach var en musikalsk nettverksbygger. Takket være sine organisatoriske evner og talent for å komponere for både orgel, orkester og kor, klarte han å omforme sin kantortjeneste til å bli en kantor- og kapellmestertjeneste. Det er sagt om Bach at musikken for ham var mer en oppgave enn en gave. I den første Bach-biografien vi kjenner til, skrevet i 1802, finnes følgende Bach-sitat: "Jeg har måttet være flittig. Den som er like flittig kan nå likeså lang."

H-mollmessen er bygget over leddene i messen. Det finnes ulike messeformer. Missa Brevis betyr *kort messe*. I luthersk forstand betød dette at antallet ledd var forkortet til å gjelde Kyrie og Gloria. Slik er det også i h-mollmessen: Kyrie og Gloria utgjør del 1 og er skrevet som en *kort messe*, en "messe i messen". Senere ble h-mollmessen utvidet til en Missa Tota, en *fullstendig messe*. Messen som form var (og er) både universell og tidløs, uavhengig av "musikalsk mote". H-moll messen, med sin utelukkende latinske tekst og sin solide varighet, var nok neppe tenkt som en messe i betydningen "til gudstjenestebruk" i den lutherske kirken. Det ville i så fall vært oppsiktsvekkende, siden både preken, skriftlesning og salmesang på morsmålet – ikke latin – var en av Luthers helt sentrale reformer. Det sannsynlige er at Bach "lånte" messeformen til å ramme inn og systematisere de ulike delene slik at de ble til en helhet.

En av Bachs oppgaver som kantor i Leipzig var å komponere kantater og messeledd til bruk i gudstjenesten. H-mollmessen består av mange slike enkeltdele som har vært bruksmusikk i gudstjenesten. Først ett år før Bach døde samlet han alle delene til det vi i dag kjenner som h-mollmessen. Noe ble nykomponert i forbindelse med at han satte dette sammen til ett verk,

noe ble omformet fra tidligere komposisjoner og noen deler ble brukt slik de opprinnelig var laget.

H-mollmessens mange korsatser representerer hele menyen av datidens komposisjonsteknikker for kor. Det anses derfor å være et foregangsverk for kormusikk. Videre; messen er fellesskapets, det vil si menighetens, form. Koret symboliserer dette fellesskapet og er selve "nerven" i messen. Til forskjell fra for eksempel Juleoratoriet og Matteuspassjonen, der solopartier og resitativer (talesang) har stor plass, kjennetegnes h-mollmessen ved at koret har en svært sentral plass.

I barokken tillegges musikken gjerne en mening, - den *betyr* noe. Dette kalles *affektlære*. Musikken skulle være beskrivende, symbolisk og uttrykke følelser og stemninger. Slik er det også med h-mollmessen. Det er liten tvil om når musikken er ment å beskrive korsfestelsen og når den er ment å beskrive oppstandelsen.

H-mollmessens deler:

DEL 1: MISSA

Denne delen ble ferdigkomponert i 1733.

Latin

Kyrie:

- 01 Kyrie eleison (kor)
- 02 Christe eleison (sopran I og II, duett)
- 03 Kyrie eleison (kor)

Gloria:

- 04 Gloria in excelsis deo (kor)
- 05 Et in terra pax (kor)

- 06 Laudamus te (sopran II solo)

- 07 Gratias agimus tibi (kor)
- 08 Domine Deus (sopran og tenor, duett)

- 09 Qui tollis peccata mundi (kor)
- 10 Qui sedet ad dextram Patris (alt solo)
- 11 Quoniam tu solus sanctus (bass solo)

Norsk

Bønnerop:

- Gud Fader forbarm deg over oss
- Herre Krist forbarm deg over oss
- Gud Fader forbarm deg over oss

Lovsang:

- Ære være Gud i det høyeste
- Og fred på jorden blant mennesker som har Guds velbehag.
- Vi lover deg, vi priser deg, vil tilber deg, vi gir deg ære.
- Vi takker deg for din store herlighet
- Herre Gud, himmelske konge, allmektige Fader, Herre Jesus Kristus, du den utvalgte Faderens enbårne, Herre Gud, du Guds lam, Faderens sønn.
- Du som bærer verdens synder, forbarm deg over oss, hør vår bønn.
- Du som sitter ved Faderens høyre hånd, miskunn deg over oss.
- For du alene er hellig, du alene er Herre, du

12 Cum Sancto Spirito (kor)

alene er den høyeste, Jesus Kristus
Med Den Hellige Ånd i Gud Faders herlighet.
Amen

DEL 2: SYMBOLUM NICENUM (CREDO)

Denne delen er, sammen med del 4, det Bach komponerte til slutt i h-mollmessen. Noen av satsene er omskrivinger av tidligere kantater. Dette skjedde i løpet av årene 1748-49.

Innholdet er den nikenske trosbekjennelse:

Latin

01 Credo in unum deum (kor)

02 Patrem omnipotentem (kor)

03 Et in unum Dominum (sopran og alt duett)

04 Et incarnatus est (kor)

05 Crucifixus (kor)

06 Et resurrexit (kor)

07 Et in Spiritum sanctum Dominum (bass solo)

08 Confiteor (kor)

09 Et expecto (kor)

Norsk

Jeg tror på én Gud, den allmektige Fader som har skapt himmel og jord, alt synlig og usynlig.

Og på én Herre, Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, først av Faderen fra evighet. Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud, født, ikke skapt, av samme vesen som Faderen. Ved ham er alt blitt skapt. For oss mennesker og for vår frelses skyld steg han ned fra himmelen

Han er blitt kjød ved Den Hellige Ånd av Jomfru Maria, og er blitt menneske

Han er blitt korsfestet for oss, pint under Pontius Pilatus og gravlagt. Han for ned til dødsriket.

Han stod opp igjen den tredje dagen, etter Skriften, fór opp til himmelen og sitter ved Faderens høyre hånd. Han skal komme igjen for å dømme levende og døde. Hans herredømme er uten grenser.

Jeg tror på Den Hellige Ånd, Herre og livgiver som utgår fra Faderen og Sønnen, som med Faderen og Sønnen tilbes og forherliges og som har talt ved profetene. Han skal komme igjen med herlighet og dømme levende og døde, og hans rike skal være uten ende. Jeg tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke.

Jeg bekjenner én dåp til syndenes forlatelse. Jeg venter de dødes oppstandelse og det evige liv. Amen.

DEL 3: SANCTUS

Denne delen ble skrevet til 1. juledagsmessen i 1724. Den er dermed den eldste av delene i h-mollmessen, og den er det største sanctus Bach har skrevet.

Latin

01 Sanctus (kor)

Norsk

Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot.
Himmelen og jorden er full av hans herlighet.

DEL 4: OSANNA, BENEDICTUS, AGNUS DEI OG DONA NOBIS PACEM

På samme måte som med del 2 ble denne delen skrevet i 1748-49. Også her finnes satser som tar utgangspunkt i tidligere komposisjoner.

Latin

01 Osanna in excelsis (kor)

02 Benedictus (tenor solo)

03 Osanna in excelsis (kor, repetisjon)

04 Agnus Dei (alt solo)

05 Dona nobis pacem (kor)

Norsk

Hosianna i det høyeste

Velsignet være han som kommer i Herrens navn

Hosianna i det høyeste

Du Guds lam som bærer verdens synd,
miskunn deg over oss og gi oss din fred.

Gi oss din fred

*****'

Messen varer i alt ca 2 timer pluss pause. Det er pause etter de to første delene.

Messen framføres med barokkinstrumenter (eller historiske instrumenter), det vil si kopier av de instrumentene som faktisk ble brukt til framføring av orkestermusikk i Bachs samtid.

Tekst og utforming: Solveig Christensen

Kilder: Ove Kristian Sundberg (1996): J.S Bach og H-mollmessen, Cappelens musikkleksikon (1978), www.snl.no , www.jsbach.org og www.kirken.no